

NOVATORLUĞA YOL AÇAN İLK AKADEMİK RƏSSAM BƏHRUZ KƏNGƏRLİ

Azərbaycanın mədəniyyət tarixində incəsənətin xüsusi bir yeri vardır ki, onun da əsas qollarından biri rəssamlıqdır. Bir neçə əsrdən bu günümüzdə qədər müxtəlif rəsm əsərlərinin, tarixi portretlərin gəlib bu günümüzdə çıxması, eləcə də ədəbiyyatımızın dahi şəxsiyyətlərinin rəsmlərinin olmasında və xalq tərəfindən tanınmasında rəssamlığın böyük rolu olmuşdur.

Azərbaycanın dünya üzrə bir çox tanınmış rəssamları vardır ki, bu rəssamların hər biri müxtəlif əsərləri ilə şöhrət taparaq, Azərbaycan mədəniyyətini, Azərbaycan incəsənətini bütün dünyaya tanıdır bilmişdir. Bəhruz Kəngərli, Qey-sər xanım Kaşiyeva, Əzim Əzimzadə, Reyhan xanım Topçubaşova, Mikayıl Abdullayev, Tahir Salahov, Səttar Bəhlulzadə və digərləri bu qəbildən olan rəssamlardır.

Qarşımda olan materiallardan bir yazı diqqətimi çəkdi. Maraqlı dairemə uyğun yazı idi və Azərbaycan rəssamlıq sənətinin banilərindən biri hesab edilən görkəmli rəssam Bəhruz Kəngərliyə bəhs edirdi. Bəhruz Kəngərli haqqında bir qədər məlumatım var idi. Ümumiyyətlə, mən klassik irsimizin araşdırılmasında maraqlı olduğum üçün, bu haqda yazmaq qərarına gəldim. İndiki gəncliyimiz olan gələcək nəsillərimizin bilməsi üçün belə yazıların müxtəlif dövrlərdə mətbuatda, eləcə də sosial şəbəkələrdə yer almasını vacib hesab edirəm.

Bəhruz Kəngərli o rəssamlardandır ki, sevdiyi sənətinə öz yenilikləri ilə daxil olmuş və az zaman içerisinde özünü göstərə bilmişdir.

Bəhruz Kəngərli, 1892-ci ildə Naxçıvanda, o dövr üçün müasir düşüncəli hesab edilən, elmi və hörmətli şəxsiyyətlərdən olan Şirəli bəy Kəngərliyin ailəsində dünyaya gəlmişdir. Ədəbiyyatı gö-

zəl bilən Şirəli bəy, eyni zamanda rus və fars dillərini də mükəmməl bilirdi. Gimnaziya təhsili almış, açıq düşüncəli, müasirliyi qəbul edən Şirəli bəy, şəhər məhkəməsinə tərcüməçi işləyirdi.

Naxçıvan hər zaman Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzlərindən hesab edilib. Bu cəhətdən də orada dini məktəblərlə yanaşı, ibtidai təhsil verən, müxtəlif peşə və sənət öyrədən məktəblər də fəaliyyət göstərirdi. Bəhruz Kəngərli uşaq vaxtı ağır yatalaq xəstəliyi keçirdiyindən, eşitməsində problem yaranmışdır. Eşitməzlik səbəbindən oxuduğu rus-tatar məktəbindən təhsilini yarımçıq qoymuşdur.

Bəhruz Kəngərliyin rəssamlığa həvəsi o dövrün şöhrət tapmış satirik jurnalı olan "Molla Nəsrəddin"-dən yaranır və yavaş-yavaş bu sahədə özünü sınağa başlayır. Çəkdiyi rəsmlərlə diqqəti cəlb edir. Atası bu istedadına görə onu nəinki uzaq tutmaq istəmiş, əksinə Bəhruzu Tiflisdəki "Qafqaz İncəsənəti Təşviq Cə-

miyyəti"-nin nəzdindəki "Boyaklıq və Heykəltəraşlıq Məktəbi"-nə qoyur. Bəhruzun tələbə olduğu illərdə çəkdiyi rəsmlər "Molla Nəsrəddin" jurnalının yaradıcısı Mirzə Cəlillə tanışlığına şərait yaradır. Təbii ki, qohumları olan Eynəli Sultanovun Bəhruz Kəngərliyin yaradıcılığında və onun bir çox dahi insanlarla tanış olmasında böyük rolu, dəstəyi olmuşdur.

Təhsilini başa vurub Naxçıvana qayıdan Bəhruz, bu sənətə get-gedə çox bağlıdır. O, hələ Tiflisdə təhsil aldığı vaxt, yəni 1914-cü ildə Naxçıvanda ilk fərdi sərgisini açır. Əsərləri böyük sevgi ilə qarşılanan gənc rəssamın peşəsinə sevgisi daha da artır. Müxtəlif dövrlərdə mətbuatda yaradıcılığı haqqında yazılar dərc olunur, onun gələcəyinə böyük ümidlə baxırdılar. Getdikcə tamaşaçılar tərəfindən sevildiyini gören gənc rəssam ikinci sərgisini də açır və bu sərginin açılışı 1919-cu ilə təsadüf edir. Yaradıcılıq eşqi ilə çalışan və həyatda öz yerini tapan rəssam Bəhruz Kəngərliyin üçüncü - sonuncu sərgisi isə 1921-ci ildə beş yüzdən artıq insanın iştirak etdiyi sərgi olur.

Bəhruz Kəngərli gənc olmasına baxmayaraq, maraqlı əsərləri ilə geniş tamaşaçı auditoriyası qazanmışdır. Rəssamın 1921-ci ildə çəkdiyi qaçqınlarla bağlı silsilə rəsm əsərləri ilə yanaşı, "Tərk edilmiş ev", "Naxçıvan viranəlikləri", "Naxçıvanda xarabalıqlar", "Eylabad kəndində dağıdılmış darvaza" əsərləri də xüsusi yer tutur. Rəssamın "Minaresi dağıdılmış məscid" əsəri erməni vandalizmini əks etdirən əsərdir.

Bəhruz Kəngərli yaradıcılığında "Payız mənərəsi", "Əshabi-Kəhf dağı", "Dağın zirvəsi", "Mənərə", "Qarlı dağlar", "Ağrı dağı", "Yamxana kəndinə gədən yol" adlı əsərləri də xüsusi rol oynayır. Tarixi faktlara söykənən "Naxçıvanda Atabəylər türbəsi" (1915-1920), "Naxçıvanda məscid" (1919), "İmamzadə türbəsi" (1919), "Möminə Xatın türbə-

si" (1920), "Naxçıvanda abidə" (1921) və s. əsərləri də rəssama şöhrət gətirən əsərlərdən hesab edilir. Hətta, bəzi mənbələrdə Nuhun qəbrinin yerinin müəyyən edilməsində bu əsərlərin böyük əhəmiyyət daşıdığı da qeyd olunur. Ümumiyyətlə, Bəhruz Kəngərli yaradıcılığı ilə tanış olduqda, onun tarixi mövzulara daha çox müraciət etdiyini görmək olur. Bu da sözsüz ki, rəssamın Vətənə olan sevgisindən qaynaqlanır.

Qeyd edək ki, Bəhruz Kəngərli sərgilərinin təşkilindən əldə etdiyi gəlirlərinin bir hissəsini uşaq evlərinə köçürürdü.

İstər mövzu cəhətdən, istərsə də janr cəhətdən Bəhruzun yaradıcılığı əhatəli və rəngarəng idi. O, rəssamlığın bütün çalarlarından istifadə etməyi bacarırdı. Əsərlərini sulu boya, yağlı boya, tuş, qələm, hətta kömürle işləyirdi. Realist rəssam olan Bəhruz Kəngərli rəssamlığa öz novatorluğunu gətirmişdi. Onun yaradıcılığında Şərq və Qərbin birliyi, vahidliyi yaranmış və o bu yeniliyi ilə Azərbaycan rəssamlıq tarixində xüsusi iz qoymuşdur. Bu yeniliyə rəssamın ilk dəfə öz rəsmi cəkməsi səbəb olubdur. Bəhruz Kəngərliyə qədər öz şəklini çəkən rəssam olmayıb. Bədiiyyə üsünlük verən rəssam, aldığı sifarişlərdə də bunu əks etdirə bilirdi. Bəhruz Kəngərli ən çox portret çəkən rəssam kimi incəsənət tarixində yer alıb. Rəssam bir çox teatr tamaşalarının da rəsm işini həvəslə icra etmişdir. Hər bir işdə reallığı sevən rəssam bu sahədə də uğurlu tərtibatlar yarada bilər.

Ömrünün sonuna qədər teatr rəssamı kimi çalışan Bəhruz Kəngərli çox yaşamaayıb. 1922-ci ildə otuz yaşlı rəssam, gözələrini əbədi olaraq həyata yumur. O, Naxçıvanda, İmamzadə kompleksinin yaxınlığında dəfn edilmiş, məzarı üstə rəssamın məzarüstü abidəsi ucaldılmışdır.

✍ Pərixanım Mikayılıqızı,
"Elm və Təhsil" qəzetinin
Baş redaktoru, AJB-nin üzvü,
F.b.Köçərlinin araşdırmaçısı.